

SZAKDOLGOZAT

Illés Zsófia

2023

Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem
Szent István Campus
Állattenyésztési Tudományok Intézet
Mezőgazdasági mérnök szak

Ember és ló kapcsolatának vizsgálata

Belső konzulens: Abayné Dr. Hamar Enikő
egyetemi docens

Belső konzulens
intézete/tanszéke: Állattenyésztési Tudományok
Intézete/Állattenyésztés-technológiai és Állatjóléti Tanszék

Készítette: Illés Zsófia

Gödöllő

2023

Tartalomjegyzék

Tartalomjegyzék	1
1. Bevezetés	2
2. Szakirodalmi áttekintés	3
2.1. A ménes	3
2.1.1. A ménes felépítése	3
2.1.2. A lovak kommunikációja	5
2.1.2.1. A lovak érzékszervei	5
2.1.2.2. A lovak egymás közti kommunikációja	7
2.2. Ember – ló közötti kommunikáció	10
2.2.1. A kommunikáció alapja	10
2.2.2. A Monty Roberts módszer	11
2.2.3. A Pat Parelli módszer	13
2.3. A hagyományos kiképzési módszerek	16
3. Anyag és módszer	25
4. Eredmények és értékelésük	27
5. Következtetések és javaslatok	33
6. Összefoglalás	34
7. Irodalomjegyzés	35
8. Ábrák és táblázatok jegyzéke	37

1. Bevezetés

Az ember és ló viszonya napjainkra gyökeresen megváltozott. A múltban a ló nem volt más, mint eszköz, amely az embereket szolgálta. Kocsit húzattak, földet műveltettek, nehéz fizikai munkákat bíztak az állatokra, amely ma elképzelhetetlen lenne. Napjainkra a ló már inkább társállat lett, mint eszköz, az emberek kedvtelésből tartják, hobbiállatként. Viselkedésük átfogóbb megismerésére vizsgálni kezdték a ménes felépítését, a lovak ménesen belüli szerepét és a lovak egymás közti kommunikációját. A természetes kiképzési módszereket ezen ismeretek és az etológiai vizsgálatok alapján alkották meg.

Dolgozatomat a ménes felépítésének, azon belül a nemek és a hierarchia szerepének, és a lovak egymás közti kommunikációjának bemutatásával kezdem. Ezután az emberek által is elsajátítható testbeszéd fő részeit mutatom be Monty Roberts és Pat Parelli módszerei alapján. Ismertetni fogom a régen használt, hagyományos kiképzési módszerek egyes elemeit is. Szakdolgozatom célja, hogy a természetes lókiképzési módszerek alapjait és lényegét, az ember és ló közötti bizalom fontosságát bemutassam, illetve szeretném összehasonlítani a régen használt, hagyományos kiképzési módszerekkel. Az összehasonlítás alapja a módszerek hatékonysága és a kívánt eredmény eléréséhez szükséges idő. Szeretném konkrét adatokkal alátámasztani, hogy a természetes kiképzési módszerek amellet, hogy sokkal kíméletesebbek, kevesebb idő alatt érhető el velük jelentősebb és tartósabb eredmény. Az adatokat egy általam összeállított online kérdőívől fogom kiértékelni, melynek kitöltéséhez lókiképzők segítségét kértém.

A dolgozat célkitűzései:

1. A hagyományos és természetes kiképzési módszerek összehasonlítása hatékonyság alapján
2. A természetes kiképzési módszerek hatékonyabb alkalmazhatóságának bizonyítása a hagyományos kiképzési módszerekkel szemben
3. A kiképzési módszerek alkalmazása és a lakóhely közötti összefüggés elemzése
4. A kiképzési módszerek alkalmazása és az életkor közötti összefüggés elemzése

2. Szakirodalmi áttekintés

2.1. A ménes

A lovak természetes körülmények között csapatokban, ménesekben élnek. Ez az életforma elősegíti a ragadozók elleni hatékonyabb védekezést, a szaporodást és az utódnevelés sikerességét. A fiatalabb állatok megtanulják idősebb társaiktól, hogy mely növényeket kell elkerülni legelés közben, hol találnak ivóvizet, illetve, hogy szükség esetén hova tudnak elvonulni. A csikók a játékok során tanulják meg a menekülést, a harc, illetve a pázás mozdulatait. A családon belül fontos az egyedek közti hierarchia kialakulása, mert ez biztosítja a hosszútávú együttműködést. (Novotni, 2011., Walker, 2014.)

2.1.1. A ménes felépítése

Megfigyelések alapján megállapították, hogy az egyes csoportok körülbelül 3-18 egyedből állnak. Egy szaporodási csoportot, más néven háremet általában 1-2 ivarérett mén, 1-5 ivarérett kanca és a csikók alkotják. (Bodó & Hecker, 2014.)

A mén feladata a kancák védelme, illetve a fajfenntartás. Védik háremüket más ménektől, hogy azok ne tudják elfoglalni helyüket, ezzel biztosítva saját vérvonaluk fennmaradását. Vonuláskor a család mögött halad, biztonságot nyújt a ragadozókkal és az idegen ménekkel szemben, illetve az elkóborolt csikókat tereli vissza a méneshez. Kivételes esetekben megtűrnek maguk mellett egy másik ivarérett hímet, aki egy esetleges veszélyhelyzetben segítségükre lesz. A második, úgynevezett szatellit mén egyáltalán nem, vagy csak a rangsor alján lévő kancákat tudja fedezni. A legnagyobb háremmel általában a 7-9 éves mén rendelkezik. 4 éves koruktól kezdenek családot alapítani, ilyenkor leggyakrabban egy már meglévő családból szereznek maguknak néhány kancát, illetve, ha sikerül elüldözniük a vezérmént, akkor az egész háremet átvehetik. (Bird, 2010., Bodó & Hecker, 2014., Novotni, 2011.)

A kancák feladata az utódnevelés, és a vezető is közülük kerül ki. A vezérkancának leggyakrabban az idősebb, tapasztaltabb kancát választják. Az ő feladata a ménes vezetése, a családon belüli rend fenntartása és az esetleges konfliktusok megoldása. A

vezérkanca határozza meg a haladás irányát, a pihenés idejét és helyét és a szükséges erőforrások (táplálék, ivóvíz) felkeresését. A hárembeli rangsorban nagyobb változás csak abban az esetben történik, ha egy egyed megsérül, elpusztul vagy kicserélődik. (Bird, 2010., Bodó & Hecker, 2014., Novotni, 2011.)

A csikók között is rangsor alakul ki, ahol nagy előnyt jelent a magasabb szinten lévő anya. Tehát a vezérkanca fiai előrébb lesznek, mint alárendelt kancáktól született társaik. Ez a jelenség azonban a kancacsikók körében nem alakul ki. A méncsikók, miután ivaréretté váltak, elhagyják a háremet és először egy csak ménedből álló, úgynevezett aggregénycsoporthoz csatlakoznak. Ezekben a csoportokban is rangsort alakítanak ki, így, ha eljön a megfelelő alkalom, akkor a hierarchiában előrébb elhelyezkedő mén szerezheti meg a kancákat. Általában 2-3 évig maradnak együtt, ez idő alatt megtanulják a későbbi boldoguláshoz szükséges technikákat. A fiatal kancáknak csekély esélyük van a szaporodásra, hiszen az apa nem párizik lányával és az idegen mént is elzavarja, ezért gyakran ők is elhagyják a ménest. Általában olyan csoportokhoz csatlakoznak, ahol a kancák nagyrészt ismerik, de előfordul, hogy egy ménnel új családot alapítanak. (Bird, 2010., Bodó & Hecker, 2014., Novotni, 2011.)

A családon belül előfordulnak baráti és ellenséges viszonyok is. Az egymást különösen kedvelő egyedek idejük legnagyobb részét egymás közelében töltik. Együtt legelnek, pihennek, játszanak és gyakran ápolják is egymást. Ezek a szoros kötelékek általában rokonok között alakulnak ki, ott is leginkább anya és lánya között. Méncsikókra ez nem jellemző, hiszen ők szinte kivétel nélkül elhagyják egyszer családjukat. Az egymással nem szimpatizáló egyedek igyekeznek kerülni egymást, ha pedig mégis közelebb kerülnek egymáshoz, azonnal konfliktus alakul ki kettejük között. Ezek az összetűzések esetenként komolyabb harccá is alakulhatnak. (Bodó & Hecker, 2014., Novotni, 2011.)

Rangsorbeli viták is kialakulhatnak a családon belül. Már csikókorban megkezdődnek, de ilyenkor még csak a játék keretein belül. Komoly sérülést nem tudnak egymásnak okozni, azonban el tudják sajátítani azokat a mozdulatokat, módszereket, amelyek segítségével később győzelmet arathatnak. A játékos verekedés során észrevétlenül kialakul közöttük egyfajta hierarchia, amely az esetek többségében később is megmarad. A felnőtt lovak csak a legszükségesebb esetben kerülnek összetűzésbe egymással, ugyanis az életben maradáshoz minden energiájukra szükségük van. Abban az esetben, ha a két egyed között nagy a rangorbeli különbség, akkor verekedés nélkül, akár egy fejcsóválásra rendeződhet a helyzet. A rangsorban egymáshoz közelálló egyedek között gyakrabban alakul ki

tényleges vita, amely a gyengébb fél visszavonulásáig tart. Minél nagyobb terület áll a ménés rendelkezésére, annál gazdagabbak az erőforrások, ezért jóval kevesebb konfliktus fordul elő. Igazán komoly verekedés a párzási időszakban alakul ki a mének között. Fontos számukra a hárem megszerzése, hiszen ezen múlik a vérvonaluk fennmaradása. A heves viták során egymással szemben ágaskodnak, harapnak és elülső lábaikkal vágnak, nagyon komoly sérüléseket tudnak okozni egymásnak. (Bodó & Hecker, 2014., Novotni, 2011.)

2.1.2 A lovak kommunikációja

2.1.2.1 A lovak érzékszervei

Ahhoz, hogy a lovak egymás közti kommunikációja érthető legyen az ember számára, meg kell ismerni érzékszerveik működését is.

A szemek elhelyezkedése, nagysága, érzékenysége és mozgékonyága nagyban függ az egyed életmódjától. A lovak esetében a fej két oldalán helyezkednek el, ennek következtében 360 fokról 340 fok látómezejébe esik. Maga előtt 3-4 méteres távolság egészerre esik szemei látómezejébe, ezért ilyen távolságban lát térben, és ekkor kapja a legélesebb képet. Oldalra csak egyik szemével lát nagy távolságban, azonban a kép nem éles. Azonnal észreveszi a legkisebb mozzanatokat is nagy távolságról, de a mozdulatlan dolgokat nehezen érzékeli. Igen széles látómezővel rendelkezik, azonban közvetlenül az orra előtt, illetve a háta mögött holtter alakul ki. A ló szemei a növényevő zsákmányállat életmódhoz alkalmazkodtak. Megtalálható bennük egy különleges szövet, amely felerősíti a fényt, így félhomályban is jól lát. Nagy segítség számára az esti, illetve a kora reggeli órákban akár a táplálkozás, akár a menekülés során. Pupillája összeszűkülte állapotban vízszintes elhelyezkedést mutat, ennek következtében a horizontot erős fényben is szemmel tudja tartani. Nyugalmi állapotban nem forgatja a fejét, hiszen majdnem mindent lát, azonban, ha valamit érzékel, azonnal az inger felé fordítja, hogy mindkét szemével élesen láthassa. A lovak szemeiben csak kétféle csap található, ezért színlátásuk korlátozott. A sárgát és a narancssárgát jól látja, gyengébben el tudja különíteni a piros színt, kéket és a lilát nehezen érzékeli, a zöldet azonban nem tudja megkülönböztetni a

szürkétől. A színérzékelésnek a legnagyobb jelentősége azonban csak a díjugratásban van. (Bird, 2010., Bodó & Hecker, 2013., Hatvani, 2014., Novotni, 2011., Walker, 2014.)

A fülnek a hangérzékelésben és az egyensúlyozásban van szerepe, illetve a kommunikáció során is nagy jelentőséggel bír. A fej tetején helyezkednek el, méretük azonban nagymértékben függ a fajtától. A lovak hallása nagyon jó, nagyobb rezgésszámtartományban és sokkal élesebben hallanak, mint az emberek. A két fül egymástól függetlenül 180 fokban körbe tud fordulni a tizenhat fülmozgató izom segítségével. Ennek köszönhetően nagy távolságból is képes kiszűrni a finom hangokat. A rendkívül fejlett hallás következtében azonban a túl hangos zajok zavarják, ezért gyakran előfordul bizonyos versenyeken, hogy fülvédőt használnak az éles, zavaró hangok tompítására. Így elősegítik, hogy a ló lovasa utasításaira összpontosítson, illetve a rovarok elleni védelemre is alkalmas. Természetesen szoktatással ki lehet kerülni a természetes védekezési mechanizmusukat, rendőrlovakat szoktatni kell az utcazajhoz, sportlovakat a zenéhez, illetve katonai lovakat a fegyver hangjaihoz. (Bird, 2010., Bodó & Hecker, 2013., Hatvani, 2014., Novotni, 2011., Walker, 2014.)

A szaglás fontos szerepet játszik a táplálék megszerzésében és minősítésében, tájékozódásban, a társak azonosításában és velük való kapcsolattartásban. A szaglás szerve a szagló nyálkahártyában, az orrüreg hátsó felében helyezkedik el. Orsó alakú szagló hámsejtek találhatók benne, amelyek gáz állapotú anyagokat érzékelnek, és az általuk kiváltott ingert közvetítik az agyba. A ló menekülő életmódjához alkalmazkodva nagyon fejlett szaglásuk van. Nagy távolságból fel kell ismernie az esetleges ellenség szagát, hogy időben menekülni tudjon. Szaglását segíti a hosszú nyúlt orrüreg, amely nagy belső felülettel rendelkezik, nagymennyiségű levegő áramoltatására alkalmas. Az orrnyílás nagysága fajtánként eltérő. Amikor a ló egy adott szagot elemez, felpipál felső ajkaival, elzárja az orrnyílást és a levegőt keringteti benne, az orrüregben elhelyezkedő Jacobsen-féle szerv segítségével elemzi és raktározza azt. A mechanizmus segítséget nyújt a szexferomonok értelmezésével sárlási időszakban a kancák azonosításához, illetve kancák esetében a csikó azonosítására. Amikor két egymás számára idegen ló találkozik, orrukat összeérintik és egymás orrába fújnak. Ezt követheti barátságos viselkedés, de ellenséges támadás is. (Bird, 2010., Bodó & Hecker, 2013., Hatvani, 2014., Novotni, 2011., Walker, 2014.)

Az ízlelés segítséget nyújt az ehető és mérgező növények elkülönítésében. Ízlelőbimbók nem csak nyelvükön, hanem torkuk felső részében is találhatóak, így meg tudják

különböztetni az édes, a sós, a keserű és a savanyú ízeket. A csikó az anyatejben érzi a kanca által elfogyasztott takarmány ízét, így ugyanazokat keresi majd leválasztás után. (Bird, 2010., Bodó & Hecker, 2013., Hatvani, 2014., Novotni, 2011., Walker, 2014.)

Tapintásra ajkaikat, illetve a rajtuk található szőröket használják. Végtagjaik patában végződnek, amelyek a talaj rezgéseinek érzékelésére alkalmasak, így a lovak jelezni tudják előre az esetleges földrengéseket. (Bird, 2010., Bodó & Hecker, 2013., Hatvani, 2014., Novotni, 2011., Walker, 2014.)

A ló memóriája igen fejlett. Nagyon régi eseményekre, történésekre vissza tud emlékezni, élményeit pedig tárgyakhoz, környezethez, személyekhez kapcsolja. Gyakran előfordul, hogy nehezen kezelhető lovak esetében a probléma forrása a korábbi tulajdonosok bánásmódjában található meg. Ha egy rossz élményt összeköt berendezési tárgyakkal vagy akár a ló tartás során használatos eszközökkel, amelyek természetesen minden istállóban előfordulnak, csak nagyon hosszú és türelmes munka révén lehet kitörölni emlékezetéből. Ilyen esetekre kiválóan alkalmasak a lovak természetes kommunikációját alapul vevő kiképzési módszerek. Vannak dolgok azonban, amelyeket csupán néhány másodpercig tud összekapcsolni, ezért dicsérni vagy büntetni csak abban a pillanatban lehet. (Bird, 2010., Bodó & Hecker, 2013., Hatvani, 2014., Novotni, 2011., Walker, 2014.)

2.1.2.2 A lovak egymás közti kommunikációja

A ló külső megjelenése alapján következtetni lehet egészségi állapotára, érzelmeire, szándékaira és aktuális hangulatára. A kommunikációjukban a legnagyobb szerepet a testbeszéd kapja.

A fülek méretéből, állásáról következtetni lehet az adott ló természetére. Általánosságban elmondható, hogy a nagyobb fülű lovak nyugodtabbak, kiegyensúlyozottabbak kisebb fülű fajtársaiknál. Sunyításnak nevezik, amikor a ló fülei hátrafelé lelapulnak, ez a fülállás bizalmatlanságot sugall, félelem vagy agresszivitás követheti. A fülek akkor állnak alaphelyzetben, ha egy irányba néznek, ilyenkor a ló nyugodt, egy ingerre összpontosít. Ha azonban ide-oda mozgatja füleit, akkor több irányból érkezik az inger, amelyeket értelmeznie kell. A fej és a szemek forgatása az ijedtség jele. Amikor pihen a ló, fülei, és

általában feje és nyaka is lefelé lóg. (McBane & Harald, 2011., Novotni, 2011., Peace & Bayley, 2003.)

Az ornyílás mérete is alkalmas érzelmkifejezésre. Kitágulnak az ornyílások, ha a ló ideges, ijedt állapotban pedig gyakran fújtat. Hűvösebb időjárás esetén az ornyílások összeszűkülnek. Agresszív állapotban a nyílások kisebb megnyúlása figyelhető meg. (McBane & Harald, 2011., Novotni, 2011., Peace & Bayley, 2003.)

Amikor a ló pihen, ajkai lefelé állnak. Támadás esetén felhúzza őket, hogy fogai láthatóvá váljanak, amelyek csattogtatásával még fenyegetőbb látszatot kelt. Ez a viselkedés leggyakrabban mének között fordul elő az egyes küzdelmek során. Csikók esetében az alsó ajkak ütögetése a felső ajkakhoz a megadást jelenti, elismeri a rangsorban felette állót. (McBane & Harald, 2011., Novotni, 2011., Peace & Bayley, 2003.)

Nyugalmi állapotban a nyak előre, lefelé áll. Ha valami megzavarja az állat pihenését, nyakát azonnal megemeli és fejét az inger irányába fordítja. Két ló egymás felé közeledésekor megfigyelhető, hogy igyekeznek minél magasabbra emelni nyakukat és közben görbítik is azt. A nyak tekergetése és a fej rázása akkor figyelhető meg, ha a ló ideges állapotban van. A fejrázás oka lehet még a rovarok elhessegetése is. A nyak terelgetésre is alkalmas. A rangsor kialakulásának kezdetén igyekeznek nyakukat tekergetve egymás útját állni, ha a másik ló enged, elismeri társa felsőbbrendűségét. Ugyanígy terelgeti a kanca csikóját. Védelmet nyújt a kicsikó számára, illetve az első napokban segít a szoptatáshoz megfelelő pozíció kialakításában. A ménesben az egymást jobban kedvelő lovak gyakran vakargatják egymás nyakát, ezzel is kifejezve szeretetüket. (McBane & Harald, 2011., Novotni, 2011., Peace & Bayley, 2003.)

A lovak testhelyzete is sok mindent elárul. A ménesben a vezérkanca feladata a rend fenntartása, amely gyakran egy-egy rosszul viselkedő csikó ideiglenes elkergetését is jelentheti. Ilyenkor a kanca szembefordul a csikóval, a szemébe néz, gerincét megfeszíti és a feje egyenesen felé fordul. Amíg nem látja a megbánás jeleit: a csikó fejét a talajhoz közel tartja, fel-le járkál, illetve nyalogat, rágcsál, addig testtartásával távol tartja a ménestől; szembefordul vele és folyamatosan a szemébe néz. Amint felfedezi az általa várt jeleket, testét elfordítja, tekintete pedig már nem a szemre irányul, ezzel jelzi a csikónak, hogy visszajöhet a csapathoz. (McBane & Harald, 2011., Novotni, 2011., Peace & Bayley, 2003.)

Nyugalmi állapotban legtöbbször három lábon áll, miközben az egyik hátsó lába pihen. Ha ideges és mozgásában korlátozva van, első lábával kaparni kezd, fejét lehajtja, esetleg dobbant. Elülső lábait a harcok során is használja, igyekszik ellenfele nyakába akasztani, hogy társát a földre tudja taszítani. Ez a viselkedés leggyakrabban méncsikók versengésekor, illetve a mének egymás közti vitáiban figyelhető meg. Rúgásra hátsó lábait használja. Egy lábbal való rúgás esetén pontosan céloz, két láb esetén azonban kevésbé pontos és viszonylag magasan találja el ellenfelét. Ritkán előfordul a szarvasmarhára jellemző kaszáló rúgás, amikor egy lábbal oldalra rúg. (McBane & Harald, 2011., Novotni, 2011., Peace & Bayley, 2003.)

A ló farka nyugodt körülmények között lefelé lóg, néha legyen vele. Ijedtségi állapotban farkát szorosan maga alá húzza. Ha a ló idegessége belülről fakad, farkát folyamatosan tekergeti, mozgatja, amennyiben külső tényezők váltják ki idegességét, feltartja farkát, amely zászlószerűen lobog az ügetés során. (McBane & Harald, 2011., Novotni, 2011., Peace & Bayley, 2003.)

A kommunikáció másik fontos eleme a hangadás. A ló nyugalmi helyzetben nem ad ki hangot. A ló halk „röhögéssel” üdvözlí a hozzá közelálló társait, így hívja csikóját a kanca, illetve ezt a hangot hallhatja a gazda is, amikor lova észreveszi őt. Amikor a ló elégedett, halk dörmögő hangot ad ki. Ez hallható ápolás közben, lovaglás közben, illetve a munka utáni pihenés során. Ha a ló számára új, ismeretlen dologgal találkozik, akkor figyelhető meg a jellegzetes fűvás. Ez nem feltétlenül jelent félelmet, csupán érdeklődik iránta. A horkantás és a prüszkölés a félelem és az izgatottság jele. Ezzel a hanggal jelez társainak, ha valami ismeretlen dolgot észlel a ménes körül. A nyerítés egy erős, messzire elhallatszó hang, amellyel a távol lévő egyedeket szólítja. A hangszín kortól és ivartól függ, lehet magas vagy mély. Először nagyobb hangerővel magasabb hang hallható, majd a végére elhalkul és mélyebb lesz. A ló tiltakozását vagy fájdalmát nyihogással fejezi ki. Ez egy igen rövid, erős, magas hang. Előfordulhat két ló találkozásakor, ha nem teljesen tisztázott a rangsor, a mén udvarlás közben nyihognak, illetve a csiklandós kanca nyihogva löki el magától a csikót. (McBane & Harald, 2011., Novotni, 2011., Peace & Bayley, 2003.)

Az állatvilágra jellemző a szagokkal való kommunikáció is. Gyakran tájékozódnak szagok alapján, de használják saját területük megjelölésére is. Megfigyelhető, hogy egy új területre érkezéskor szagmintát vesz az ott található trágyakupacról, majd azt felülírva otthagyja saját ismertetőjelét. A mén a kancák által kibocsátott szagok alapján tudja

megállapítani, hogy melyik kanca ivarzik, melyiket lehet fedezni. Két, egymás számára idegen ló találkozásakor levegőt fújnak egymás orrnyílásába, így mutatkoznak be egymásnak. Ellés után a kanca megjegyzi csikója szagát, amelyet időnként fel kell elevenítenie, hiszen az idő előrehaladtával megváltozik a csikó szaga. (McBane & Harald, 2011., Novotni, 2011., Peace & Bayley, 2003.)

A ménes valamilyen veszélyforrás közeledésekor egy helyre tömörül, a beteg, sérült lovak és a csikók középre kerülnek, így nagyobb védelmet nyújtva számukra. Megfigyelhető, hogy fajtától, nemtől és kortól függetlenül az azonos színű lovak jobban keresik egymás társaságát. Mindig van néhány ló a ménesben, akik bár látszólag legelnek, valójában figyelemmel kísérik a körülöttük zajló eseményeket, ezzel védve pihenő társaikat. Bizonyos időközönként „feladatkört” váltanak, és aki addig pihent, örködni kezd. Ha veszély közeledik, a legtöbbször csak egy másik helyre vágtnak, nyílt harcba csak abban az esetben kezdenek, ha máshogy nem tudnak elmenekülni, vagy ha egy másik ló nem hagy fel a követéssel. Ez a jelenség leggyakrabban akkor figyelhető meg, amikor egy magányos mén szeretné megszerezni idősebb fajtársától a háremet. Miután megszerezte a kívánt családot, igyekszik elűzni a méncsikókat, ezzel megelőzve a későbbi konfliktusokat. (McBane & Harald, 2011., Novotni, 2011., Peace & Bayley, 2003.)

Az érzékszervek működésének megismerésével és az egyes kommunikációs elemek és viselkedési formák megértésével egy lépéssel közelebb lehet kerülni a természetes lókiképzési módszerek különböző elemeinek elsajátításához. (McBane & Harald, 2011., Novotni, 2011., Peace & Bayley, 2003.)

2.2 Ember-ló közötti kommunikáció

2.2.1 A kommunikáció alapja

Az ember és ló közötti kapcsolat bizalmon és kölcsönös tiszteleten alapul. Emellett azonban, hogy sikeres kapcsolódás jöhessen létre, az ember számára nagyon fontos ismerni a korábbi fejezetekben tárgyalt testbeszédre alapuló, lovak egymásközi kommunikációjának minden egyes elemét. Nem szabad megfeledkezni arról sem, hogy a ló menekülő állat, ezért minden esetben olyan helyzetet kell kialakítani, hogy az ember

mellett jobban biztonságban érezze magát, mint akár egyedül. Ha a ló nem érez valakit megbízhatónak, mindent meg fog tenni, hogy távol legyen tőle. (Dorrance, 1994.)

2.2.2 A Monty Roberts módszer

Monty Roberts 1934-ben született Kaliforniában. Még egyéves sem volt, amikor édesanyja először lóhátra ültette, már akkor is rendszeresen részt vett a szülei által tartott lovaglóórákon. 13 éves korában Nevadába ment, hogy rodeóversenyekre vad musztángokat fogjon be. Ezalatt rengeteg ideje volt megfigyelni a lovakat természetes környezetükben. Itt figyelt fel az állatok között tapasztalható néma nyelvre, amelyre később az általa kifejlesztett módszer épült. Édesapja hagyományos módszereket alkalmazott a lovak idomításában, amely gyakran erőszakos cselekedetekkel járt, a fiú azonban biztos volt benne, hogy sokkal kegyesebben is el lehet érni a kívánt eredményt. A látottak alapján megalkotta az általa Equusnak nevezett nyelvet, amely segítségével bármely lószerező ember különleges kapcsolat kialakítására képes négy lábú kedvencével. Ezt az ismeretanyagot bárki számára tanulható formába öntötte, ezzel is növelve népszerűségét. (Roberts, 2014.)

A módszer célja, hogy erőszakmentesen, rövid idő alatt elfogadja a ló a kantárt, a nyeret és a lovaszt. Az első és legfontosabb lépés a Csatlakozás elérése. A Csatlakozás lényege, hogy elnyerve a ló bizalmát és a következő szintre lépve minden segédeszköz nélkül, saját akaratából kövesse a tréneret. A lovat célszerű egy körkarámba vezetni, de természetesen szabadon is kivitelezhető. Első lépésként el kell küldeni magunktól a lovat, el kell érni, hogy menekülni kezdjen. A szemébe nézve és testtel felé fordulva, néhány kör megtételéig mindkét irányban, távol kell tartani, ezzel esélyt adva annak, hogy csatlakozhasson. Amint észlelhetőek a jelek, a belső fül mozgása, a fej helyzete, a rágcslás, tekintetünket le kell venni a ló szeméről és testünkkel is el kell fordulnunk, ezzel jelezve az állat számára, hogy nem kell tovább menekülnie, ha szeretne, csatlakozhat hozzánk. (Roberts, 2002., Roberts, 2014.)

Ha ez sikerült, elindulunk a karám külső széléhez, ha követ a ló, akkor sikerült elnyerni a bizalmát, azonban, ha nem, újra el kell küldenünk magunktól és előlről kell kezdeni a folyamatot. (Hempfling, 2001., Roberts, 2014.)

Ezután a teste sérülékeny területeinek megérintése következik. Először a nyakát, aztán a marját, hátát, csípőjét, majd az oldalának elülső és hátulsó részét, és ugyanígy a másik oldalán is. Ha végig nyugodt maradt és tűrte, akkor következhet a paták emelése. (Roberts, 2014.)

Abban az esetben, ha minden eddigi fázis sikeres volt, következhet a felszerszámozás. Először a felszereléseket hozzuk be a karámba és tegyük a terület közepére. Engedjük, hogy a ló megvizsgálhassa a számára ismeretlen dolgokat, majd érzük el, hogy újra kövessen minket. Ekkor előkerül az egyik futószár, akasszuk a kötőfékre és körülbelül egy métert meghagyva tekerjük fel a kezünkbe. Ezután a nyeregalátétet tegyük a ló hátára, a marja elé, majd innen csúsztassuk a megfelelő helyre, ezzel megelőzve a kidörzsölődést. Ha a ló ekkor elmegy tőlünk, nem szabad megbüntetni, csak el kell érni, hogy újra csatlakozzon hozzánk, majd ismételjük meg a feladatot. Ha sikerült, következhet a nyereg felhelyezése. Fontos, hogy a kengyelvas fel legyen húzva és a heveder a párnán át legyen vetve. Miután a nyereg felkerült, kerüljük meg a lovat előlről, jobb oldalon húzzuk le a hevedert úgy, hogy körülbelül a csüdízületig ér, majd visszatérve a bal oldalra, becsatolva az elülső szíjat húzzuk meg úgy, hogy ne legyen túl szoros, de ne tudjon lefordulni. Ezután a hátsó szíj megfelelő beállítása következik, majd az elülsőt is igazítsuk hozzá. Ha ez megvan, csatoljuk le a futószárat és küldjük el magunktól a lovat. Nagyon fontos, hogy végig megőrizzük nyugalunkat, így a ló azt érzi, hogy csak őt zavarja a nyereg. Ha láthatóan hozzá szokott a nyereghez, és láthatóak a jelzések, hogy ismét csatlakozni szeretne, forduljunk el tőle és hívjuk magunkhoz. Ezután következhet a kantár felhelyezése. Rögzíteni kell a nyereghez úgy, hogy megfelelően laza tudjon maradni. A kengyelvasakat engedjük le és a hasi rész alatt kössük össze, hogy ne zavarja a lovat. Ezután a két futószárat a kengyelvason átvezetve csatoljuk fel, majd kezdődhet a futószáras munka. Ennek lényege az, hogy a zablával adott óvatos jelzéseket megértse és ne féljen tőle az állat. Célszerű a feladatot először egy idősebb, tapasztaltabb lovon begyakorolni, mert így elkerülhetőek a komoly sérülések mind a ló, mind a lovas szempontjából. Fontos mindhárom jármódban és mindkét irányban begyakorolni, hátralépéssel, megállással együtt. (Roberts, 2014.)

Ezután következik a legutolsó fázis, a lovas nyeregbe szállása. Mindig védőfelszerelésben szabad csak hozzáfogni a komoly balesetek elkerülése érdekében. Felülhet a kiképző, de akár más is megkérhet a feladatra, azonban, ha az utóbbi mellett dönt, fontos, hogy a lovas előtte megismerkedjen a lóval. Ez rendszerint abból áll, hogy megdörgöli mindkét

oldalát és megemeli mind a négy patáját. Először csak hasaljunk fel a nyeregbe, majd így menjünk néhány kört jobbra és balra is a lóval. Ha ezt teljes nyugalomban tűri, akkor felülhet rendesen a lovas, így ismételjük meg újra a köröket mindkét irányban. Abban az esetben, ha ezt is ellenállás nélkül sikerült teljesíteni, lehet növelni a kör átmérőjét, és legvégső lépésként pedig levehető a futószár, a lovas maga tudja irányítani a lovat. Először teljesen elegendő lépésben és ügetésben végrehajtani a feladatot, a vágatának célszerű több időt hagyni. (Roberts, 2014.)

Az eredmény nagyon rövid idő alatt észlelhető, lehet pár óra vagy pár nap, de lényegesen kevesebb, mint a hagyományos kiképzési módszerek használata esetében. Akkor nevezhető sikeresnek a tréning, ha a végén a ló önként dönt úgy, hogy mellettünk szeretne maradni, elégedett és kéréseinknek készségesen eleget tesz.

2.2.3 A Pat Parelli módszer

Pat Parelli 1954-ben született Kaliforniában. Az általa kifejlesztett módszer célja szintén az erőszakmentesség, azonban egy kicsit más formába öntve. A Parelli-féle hét játékként elterjedt módszer hét eltérő feladatból áll. Ugyanazt az elvet alkalmazza, mint Monty Roberts, tehát közeledés-visszavonulás, ennek segítségével szerzi meg a bizalmat.

Az első a barátkozós játék. Ennek lényege, hogy a ló megismerkedjen a feladatok során használt úgynevezett rébabottal. Meg kell értenie, hogy nem bántani szeretnénk vele, hanem az ember függőleges testének meghosszabbításaként a kommunikáció segédeszköze. Fontos, hogy minden irányból, testének minden részén érintsük meg. A ló egyetlen feladata, hogy nyugodtan, egyhelyben álljon akkor is, ha megérintjük vagy körülötte legyезünk valamely segédeszközzel. Ezalatt a lovasnak is meg kell ismerkednie a rébabot alkalmazásával, így elkerülhetőek a ló számára félrevezető vagy hibás jelzések. Ha ez megtörtént, akkor a különböző felszerelésekkel, mint a nyereg, kantár is meg lehet ismertetni a lovat, ezzel megkönnyítve a későbbi munkát. Továbbá itt kell kialakulnia a bizalomnak, olyan közeget kell teremtenünk a ló számára, hogy biztonságban érezze magát a társaságunkban. Talán ez a legfontosabb lépés, mert ha a ló nem érzi komfortosnak társaságunkat, akkor szinte lehetetlen az együttműködés. (Parelli, 2003., <https://www.horseillustrated.com/horse-training-parelli-seven-games>)

A második játék lényege, hogy az ember elnyerje a vezető szerepet és a ló a legkisebb nyomásra is engedjen. Ennek megvalósításához a ló testének négy különböző pontjára fejtünk ki nyomást. A nyomás mértéke fokozatosan nő egészen addig, amíg a ló a nyomás irányával ellenkező irányba nem lép egyet. Meg kell adnunk a lehetőséget, hogy a legkisebb érintésre is engedjen, azonban, ha ez nem történik meg, akkor addig kell fokozni a nyomás mértékét, amíg végül elérjük, hogy ellépjen a nyomás elől. Előfordul, hogy „tesztelik” a lovas kitartását és bedőlnek a nyomás irányába, ilyen esetben azonban nem szabad türelmetlennek lenni, mert könnyen átveheti a ló az irányítást. A négy pont a ló testén a következő: a hátraléptető pont a szügyi részen, a csizma helye a ló oldalán, az előreléptető pont a ló fején és végül a far elfordítását segítő pont a ló farán. Ezzel a feladattal begyakorolható a nyomás-engedés elve, amely később a lovaglásnál is nagy segítséget fog jelenteni ló és lovas számára egyaránt. (Parelli, 2003., <https://www.horseillustrated.com/horse-training-parelli-seven-games>)

Ezután következhet a hajtós játék, amely nagyon hasonlít az előző feladathoz. Ennek a lényege, hogy a ló érintés nélkül is értse, hogy mit kértünk tőle, ne kelljen fizikai nyomást alkalmaznunk. Ehhez azonban nagyon fontos az előző rész maximális begyakorlása. Ha a mentális nyomásra nem történik változás, akkor fizikai nyomást kell alkalmazni, melynek hatására a korábban tapasztaltak szerint a ló el fog lépni, ezzel pedig megszűnik a számára kellemetlen helyzet. Abban az esetben, ha nem mozdul és nem alkalmazunk fizikai nyomást, a ló úgy fogja érezni, hogy nem muszáj eleget tennie a kérésünknek, így nagyon gyorsan tiszteletlen lehet velünk szemben. Ha mindent jól csinálunk, könnyen el lehet érni, hogy akár nagyobb távolságokról is irányítani tudjuk a ló mozgását. El kell érünk, hogy a gyakorolt jeleket bármely testrészen alkalmazva engedjen, azzal a testrészével és abba az irányba mozduljon el, amerre mi kértük. (Parelli, 2003., <https://www.horseillustrated.com/horse-training-parelli-seven-games>)

A negyedik játék az úgynevezett Yo-Yo játék. Ennek lényege, hogy a ló vezetőszár használata mellett egyenes vonalban menjen el tőlünk hátrafelé, illetve egyenes vonalban jöjjön vissza hozzánk anélkül, hogy mi megmozdulnánk. Ennél a feladatnál is nagyon fontos a fokozatosság. Először csak nagyon apró jelzéseket küldjünk, a vezetőszárat csak éppen mozdítsuk el. Ha már erre is elkezd hátrálni, rögtön szüntessük meg a nyomást, azonban, ha nem történik semmi, növelni kell egészen addig, amíg a ló nem enged. Fontos, hogy mindkét szemével ránk figyeljen, mert ha ez elmarad, nagyon könnyen elvész a mozgás egyenessége. Először célszerű sík terepen és lassan kezdeni, majd, ha ez

megy, akkor ki lehet próbálni emelkedőn lefelé és felfelé, illetve különböző rudak, vagy egyéb akadályok alkalmazásával. A feladat legfőbb célja, hogy kialakuljon a kölcsönös tisztelet és a ló megtanulja a megfelelő távolság megtartását. (Parelli, 2003., <https://www.horseillustrated.com/horse-training-parelli-seven-games>)

Az ötödik játék során a futószárazás izgalmassá tétele történik a ló számára. Ebben a feladatban el kell küldeni magunktól a lovat, és egy általunk meghatározott jármódban kell haladni addig, amíg más kérést nem kap. Ezt úgy kell végrehajtania, hogy a lovas egyhelyben áll a kör közepén és nem fordul a ló után, ezzel lehetőséget adva neki, hogy saját akaratából engedelmessé váljon. Ha sikerült a lónak folyamatos figyelem nélkül megtennie legalább két kört a kért jármódban, meg kell jutalmazni a nyomás engedésével. Ha azonban jármódot vált anélkül, hogy kértük volna, vissza kell hívni magunkhoz és újra kiküldeni. Ebből megtanulja, hogy sokkal jobb a körön maradni. Fontos, hogy egyszerre ne túl sokat, maximum négy kört tegyen meg ugyanabban az irányban, mert különben megunja és nem érhető el a kívánt eredmény. Ha azonban különböző segédeszközöket is alkalmazunk, például akadályok, nehezített terepviszonyok, vagy eltérő hosszúságú kötelek, akkor növelhető az egy irányban megtett körök száma. (Parelli, 2003., <https://www.horseillustrated.com/horse-training-parelli-seven-games>)

A hatodik az oldalazós játék, amelyben a ló oldalirányú haladását fejlesztjük. Először célszerű valamilyen fal mellett kezdeni, így az előrelépést korlátozni tudjuk. A feladat végrehajtásához a harmadik játékban megtanult jelzéseket kell alkalmaznunk. Itt szintén fontos, hogy a legkisebb engedésre nekünk is engednünk kell. A feladat során a ló testének két részén kell jelzéseket adnunk. Először a nyak, illetve a mar tájékán, majd ezt követően a fari részen. Addig kell ismételnünk, amíg a ló ki nem egyenesíti magát és oldalra lép. Fontos, hogy a feladat során a vezetősárból csak annyit hagyjunk meg, hogy a ló el tudjon lépni, de még ne feszüljön. (Parelli, 2003., <https://www.horseillustrated.com/horse-training-parelli-seven-games>)

A hetedik és egyben utolsó játék célja, hogy a ló teljes biztonsággal, félelem nélkül tudjon szűk helyen áthaladni. A végrehajtás sikerességének alapját képezi a negyedik, illetve az ötödik játék ismerete. Először egészen nagy rést hagyunk a ló számára. Irányítsuk a ló fejét a rés felé, és adjunk jelzéseket, hogy elinduljon. Ha megtett egy lépést a szűk tér felé, álljunk meg, ezzel megjutalmazva a lovat. Amikor a ló egyedül is képes lesz áthaladni a részen, engedjük ki kezünkből a vezetősárat, hogy véletlenül se húzzuk meg, így elkerülve a ló számára a negatív élményt. Ebben a feladatban is nagyon fontos a fokozatosság, tehát

csak apró lépésekben szűkítjük a teret, illetve, ha a legkisebb jelzésre elindul, azonnal engedjük a nyomásból. A rést egészen addig szűkítjük, amíg legalább a lószállító méretét el nem érjük, mert így később rengeteg időt spórolunk meg, ha esetleg szállításra kerülne sor. A feladatot mindkét irányban végre kell hajtani. (Parelli, 2003., <https://www.horseillustrated.com/horse-training-parelli-seven-games>)

Összegzésként megállapítható, hogy a természetes kiképzési módszerek első lépése mindig a kölcsönös bizalom kialakítása. A folyamat első része mindig a földön történő lókiképzés, amely során a ló megtanulja a kiképző jelrendszerét. Ennek alapjait a ló természetes ösztöneire és egyéni viselkedésére kell építeni. Az előző bekezdésekben e szakasz egyes lépéseit mutattam be. A második szakasz akkor kezdhető meg, ha a lóban szilárd alapok alakultak ki a kiképző jelrendszerével kapcsolatban. Ebben a folyamatban a földről megtanult jelzéseket próbáljuk meg kérni a ló hátáról. Ha a ló tökéletesen végrehajtja a kért feladatokat a hátáról történő jelzések alapján, akkor elértük a harmadik szakaszt, ami után következhet a ló tartásának célja szerinti képzése.

2.3. A hagyományos kiképzési módszerek

A hagyományos kiképzési módszerek célja, hogy minél kisebb fizikai erőfeszítéssel, a ló lehető legnagyobb kímélete mellett elérje a kívánt célt. Általánosan nézve két fő eleme van, a ló fizikai képességeinek fejlesztése és az engedelmességre nevelése. A kiképzés pontos menete azonban attól függ, hogy a lovas milyen célt szeretne elérni. Ezek alapján megkülönböztethetünk díjlovast, ugrólovast, militarylovast, sétalovaglást kedvelő lovast, vadászlovast, versenylovast, cirkuszi lovast és szabadidőlovast. Minden eset ugyanazokon az elveken alapul, azok megismerése után válnak külön az egyes kiképzési elemek. (Müseler, 2000.)

A kiképzési munka megkezdése előtt fontos, hogy hozzászoktassuk a lovat a kantárhoz és a nyereghez. Ehhez a lóápoló segítségét kell kérnünk, hiszen benne bízunk a legjobban, mert őt ismeri a mindennapi etetés és ápolás révén. A ló etetéshez fűződő kellemes emlékét kihasználva az ápoló az abrakos edénnyel együtt viszi be a boksza az állat számára idegen tárgyakat. Az etetés ideje alatt a ló meg van kötve, az ápoló pedig eközben felteszi a takarót, a hevedert és az ívédőket. A kantár felhelyezésére a legalkalmasabb idő evés után van. Fontos a kantár helyes csatolása, hiszen így elkerülhetőek a szájhibák, és

így a ló is elfogadja azt. Az orr és az orrszíz között körülbelül kétujjnyi hely legyen, így a ló kénytelen száját csukva tartani, de nem érzi összeszorítva magát. A nyeret először kengyel és heveder nélkül szabad feltenni, 8-10 nap elteltével a ló számára biztonságos helyen, amely akár lehet a boksza is. Ezután 2-3 nappal felhelyezhető a heveder is, amelyet körülbelül egy héten át folyamatosan húznak meg, így elkerülve a ló számára a negatív élményt. Ha ezen folyamatok sikeresen lezajlottak, kezdődhet a tényleges kiképzés, melynek részleteit a következőkben fogom ismertetni. (Klimke & Radnai, 2005.)

A lóidomítás általában három szakaszból áll. Az első szakasz lényege, hogy a lovas súlyához szoktatjuk a lovat, ezt nevezzük a szoktatási szakasznak. A második szakasz, melyet a tolóerő fejlesztésének nevezünk, megértetjük a lóval a segítségeket és azok elfogadására tanítjuk. Ezen a két folyamaton minden lónak át kell esnie. Ha ez megtörtént, utána szétválnak az előbb ismertetett irányzatok szerint a további lépések, melyeknek lényege, hogy a lovat eddzük és engedelmességre neveljük. Ez felel meg a harmadik szakasznak, ezt a szakaszt a hordozóerő fejlesztésének nevezzük. (Molnár, 2007., Müseler, 2000.)

Az első szakasz célja tehát, hogy a ló megszokja, hogy plusz súly van a hátán. Fontos, hogy már az első nyergelés alatt folyamatosan nyugtassuk a lovat, mert az esetleges negatív élmények később, a jó emlékezőképessége miatt, hátrányokhoz vezetnek. Az egyensúly visszaállítása érdekében célszerű olyan környezetben felnyergelni, ami a ló számára legjobban ismert, ilyen például a saját bokszja. A nyergelést követően kialakult hátfeszességet futószárazással kell megszüntetni, ezzel elkerülve az esetleges sérüléseket. Miután ez megtörtént, a lovas felszállhat a nyeregbe. Fontos, hogy nyugodtan üljön és a lovaglópálca segítségével nyugodt munkaügetésben haladjon a lóval. Ennek oka, hogy álló helyzetben a legkellemetlenebb a lovas súlya a ló számára, illetve, hogy mozgás során könnyebben feloldódnak a kialakult feszültségek. A helyes ülés akkor valósul meg, ha a lovas válla, csípője és bokája egy vonalba esik, amely éppen merőleges a ló gerincére. Az ülep teljes szélességgel illeszkedik a nyereghez, a combok és térdek belső felületükkel igazodnak a nyereghez és a lábszárak leengedett sarokkal, mozdulatlan bokával illeszkednek a ló oldalához. Eleinte a természetes jármódok bizonytalaná, rövidde és hevessé válnak a lovas alatt, majd miután a ló megszokta lovasa súlyát, fokozatosan visszatér a nyugodt, egyenletes mozgás. Ebben a folyamatban fontos a mértékletesség, hiszen amikor a ló fájdalmat érez, nyugtalaná válik. Célszerű többször lépésszüneteket beiktatni, közben pedig a ló nyakának simogatásával, nyugodt hangon szólólongatásával

megnyugtatni. Ismételten kiemelendő a nyugodt ülés, amely a ló mozgásának követését jelenti. Ennek elmaradása esetén, akár egy kisebb megtorpanás következtében előrebukhat a lovas, amely megzavarja a lovat, idegesség alakulhat ki nála. (Düe & Miesner & Miesner & Plewa & Putz & Veltjens-Otto-Erley, 2005., Flandorffer & Hajas, 1978., Müseler, 2000.)

Miután a ló elfogadta lovasának súlyát, következhet az idomítás második szakasza. A korábbiakban leírtak szerint ennek lényege a ló segítségekre állítása. A következőkben szeretném ismertetni e szakasz fontosabb részleteit, ezzel megkönnyítve megértését.

A ló segítségeken való állása azt jelenti, hogy teljesen elengedte magát, semmilyen merevség vagy feszesség nem tapasztalható. A csizmával, kézzel, testsúllyal és derékkel kifejtett utasításokat megértette és készségesen engedelmeskedik végrehajtásában. Viszont ez nem biztosítja, hogy a ló érti a különböző elemekből összeálló segítségek lényegét. Az összhang érzését először ügetésben és vágásban kelti lovasában, lépésben és állás közben ez csak később érhető el. Ha ez is sikerült, akkor teljesült a ló különböző feladatokon keresztül történő továbbképzésének előfeltétele. Megállapítható azonban, hogy ennél a kiképzési módszernél is elengedhetetlen a ló és lovas közötti teljes bizalom. A segítségekre állítás lesz minden későbbi munka alapja. A lovasnak először meg kell szereznie lova figyelmét, majd elengedettségét és készségességét, ezután várható el a kéréseknek való engedelmesség. Abban az esetben, ha valami probléma lépne fel, a ló engedetlené, feszültté válik, újra vissza kell térni ehhez a szakaszhoz annak érdekében, hogy helyreálljon a rend. Az elrontott vagy ijedőssé vált ló esetében is vissza kell térni a segítségekre állításhoz, ezzel megszüntetve mindennemű nehézséget. Megemlítésre szorul azonban, hogy a legtöbb ló egyáltalán nem vagy nem teljesen áll a segítségeken, terepen több-kevesebb sikerrel a teljes összhang nélkül is jól irányítható, de ha teljesen biztos lenne lovasa által adott segítségekben, kisebb erő kifejtés és nagyobb kímélet mellett érnék el a kívánt célt. Ez a lovas számára is előnyös lenne, hiszen sokkal magabiztosabban, nyugodtabban ülne a ló hátán, és nem ütközne hirtelen nehézségekbe egy-egy váratlanul kialakult helyzetben sem. (Düe & Miesner & Miesner & Plewa & Putz & Veltjens-Otto-Erley, 2005., Müseler, 2000.)

Ahhoz, hogy el tudjuk dönteni, hogy sikeres volt-e a folyamat, tehát a segítségeken áll-e a ló, mindkét fél viselkedését meg kell figyelni. A megfigyelésnek ki kell terjednie az álló helyzetre, mozgásra és a felvételre is. Fontos, hogy minden mozdulat nyugodt és harmonikus legyen. A lovasnak azt a látszatot kell keltenie, hogy az események nagyrésze

magától megy végbe, a lovasnak semmi dolga. Ha ez sikerül, akkor megvalósul a segítségek láthatatlansága, tehát a ló teljes bizalommal és engedelmisséggel viszonyul lovasához, és minden segítséget teljes mértékben értelmezni tud. A lovas esetében fontos, hogy nyugodtan és simulékonyan üljön a nyereg legmélyebb pontján, nem szabad, hogy minden lépésnél visszaessen a nyeregbe, amely hallható is lehet. Kezeit teljes nyugalomban kell tartania, a szárok egyforma hosszúságát folyamatosan tartani kell, átmenetileg sem fordulhat elő, hogy lelógnak, vagy hogy hol erősebben, hol gyengébben feszülnek. Nem szabad a szár ide-oda húzogatóásával fenntartani a ló szájával a kapcsolatot. A lábakat a ló testével folyamatosan érintkezve kell tartani, hogy a tartásuk változtatása nélkül utasítást adhasson, ezzel is megőrizve a láthatatlanságot. A ló viselkedésében először azt kell tapasztalni a sikeresség érdekében, hogy mozgása nyugodt, egyenletes és lendületes. Egyenes vonalon egyenesre legyen állítva, füleit azonos magasságban tartsa, illetve minden fordulatnál önmagától látszólag befelé legyen hajlítva, hiszen minden kitekintés feszességet sugall. Fontos, hogy a zablát egyenletesen, hangadás nélkül, folyamatosan rágja, ne csikorgassa fogaival, ne vegye a nyelvére és ne köpje ki. Nyelvét nem teheti a zabla fölé, nem lógathatja ki oldalt, és még a túlságosan sok nyáltermelés sem megengedett. Fejét és nyakát nyugodtan kell tartania, nem csapkodhat vele, felvételnél, iramváltásnál nem nyújthatja előre, felfelé és szügyéhez lefelé sem. Nyakát nem hajlíthatja túlságosan, egy egyenletes, szép ívű vonalat kell alkotnia. Farkát nyugodtan, csapkodás nélkül kell tartania. Természetesen az előbb felsorolt viselkedéselemeknek egyszerre kell teljesülniük, hiszen, ha akár az egyik is hiányzik, a ló nem engedett el teljesen, nem áll tökéletesen a segítségeken. Ezek azonban a legkönnyebben megfigyelhető jelek, amelyek egy-egy módszerrel megformázhatók, azonban nem bizonyítja a ló engedelmisségét. (Busch, 2009., Endrődy, 1998., Düe & Miesner & Miesner & Plewa & Putz & Veltjens-Otto-Erley, 2005., Müseler, 2000.)

A lovas számára is fontos, hogy az előbbieken részletezett, csak külső szemlélők számára figyelhető jeleken kívül, maga is meg tudja állapítani, hogy lova a segítségeken áll-e. Ennek ellenőrzésére figyelnie kell, hogy teljesen elengedett-e, engedelmeskedik-e a csizmának, szárnak és deréknak, valamint, hogy egyenletes-e a mozgása. Ezek a követelmények egymástól függetlenül nem teljesíthetők, hiszen szoros kapcsolatban állnak egymással, átfolynak egymásba. Az, hogy a ló teljesen elengedett-e egy nagyon összetett kérdés, összességében csak akkor kapható helyes válasz, ha minden feladatot kipróbálunk. Van azonban egy általános meglátás, ha a ló még valahol ellenállást mutat,

nem teljesen elengedett. Ilyen esetben megfigyelhető, hogy nem egyenletes, nyugodt léptekkel mozog és nem rágja a zablát, illetve, hogy a lovasnak energiát kell fordítania a nyereghez tapadáshoz a ló hátának nem megfelelő lengése miatt. A csizmára és derékra való engedelmesség vizsgálatát szinte lehetetlen szétválasztani, hiszen a derékkal adott segítség csak a csizma alátámasztásával valósulhat meg. Abban az esetben tekinthető engedelmesnek a ló, ha az így adott utasításokra elindítható és megállítható, valamint lépteinek hossza is szabályozható. Csizmára való engedelmesség legjobban megfigyelhető jele, hogy oldaljárásra is készíthető. Az oldaljárás a ló elülső és hátulsó lábait keresztezi. Közelítő mozgásról akkor beszélhetünk, ha a ló a súlypontja alá lép, távolító mozgásról pedig, amikor a súlypontjától oldalirányban kilép. Az oldalirányú mozgások gyakorlásával a ló egyensúlyát, a hajlítások és fordulatok kivitelezését lehet javítani. A szárra való engedelmesség akkor jelenthető ki, ha a szár segítségével ösztönözni tudja lovát, hogy fejét magasabbra vagy mélyebbre emelje, nyakát kinyújtsa, állítsa magát, vagy állítást, tartását feladja. Akkor tekinthető tökéletes száron álláson, ha az előbb felsorolt elemeket a szár egy kézben tartásával is végrehajtotta. Ezek kivitelezése azonban csak a csizma és derék támogatásával lehetséges. A fej tartásának módosítása a kezek magasabban vagy mélyebben tartásával megvalósítható. Abban az esetben, ha csak a bal, vagy csak a jobb kezét emeli meg vagy engedi le, a ló azonos oldali fülének magasságát tudja befolyásolni. A száron álló ló azonnal és készségesen reagál az utasításokra. A nyak kinyújtását változatlan csizmabefolyással és a szárok utánaengedésével jelzi a lovas, melynek hatására a ló előre és lefelé nyújtja nyakát. Ha ez nem következik be, akkor a ló szár mögött áll. A ló saját maga állításán azt kell érteni, hogy a lovas változatlan csizmabefolyás és testsúlyáthelyezés nélkül csak az egyik szárat engedi, melynek hatására a ló azon az oldalon nyújtja ki nyakát addig, amíg meg nem találja a kapcsolatot lovasa kezével. Nagykör esetében alapszabály, hogy a belső szárral állítsuk, külső szárral pedig tartását biztosítsuk. Abban az esetben, ha a lovas a belső szárat elengedi úgy, hogy a külső száron nem változtat, a ló megpróbálja visszaszerezni a kapcsolatot lovasa kezével, ezért nyakát befelé fogja nyújtani. Ha azonban a külső szárat engedi a belső szár tartásának változtatása nélkül, akkor a ló kifelé nyújtja a nyakát, melynek következtében tartása elveszik. A ló szája és a lovas keze közötti kapcsolat nem a kéz erőteljes ide-oda rángatásának eredménye kell, hogy legyen, hanem a csizma és a derék előrehajtó eredménye. Fontos, hogy ezeket a feladatokat egy kézben tartott szárral is el tudjuk végezni, hiszen ekkor jelenthető ki biztonsággal, hogy a ló száron áll. A ló egyensúlyban történő mozgását a két súlyvonal helyzetével lehet vizsgálni. Ha a lovas egyensúlyban ül a

lovon, ami azt jelenti, hogy súlyvonalai fedik egymást, akkor a ló egyensúlyban mozog. Ebben az esetben a lovas minden testsúlyáthelyezésére reagálnia kell. Előrefelé vagy hátrafelé történő mozgáskor derekát használja az irányításhoz. Valamelyik oldalra történő testsúlyáthelyezéskor, megfelelő derék-, csizma- és szársegítséggel a ló állítja magát, vagy elfordul. A teljesen tökéletes egyensúlyban azonban a lovas akkor is tud testsúlyáthelyezésével irányváltoztatást elérni, ha mindkét szárát elengedi és derékka és csizmával az előrehajtást végzi. (Busch, 2009., Düe & Miesner & Miesner & Plewa & Putz & Veltjens-Otto-Erley, 2005., Müseler, 2000., Endrődy, 1998., Higgins, 2014.)

A lovakra jellemző egy természetes ferdeség, amely az anyaméhen belüli fekvéssel függ össze. Ez abban nyilvánul meg, hogy a hátsó lábait nem pontosan az első lábak nyomára helyezi, hanem körülbelül egy tenyérnyi távolsággal elcsúsztatva. A legtöbb ló hátulja jobbra kitér, tehát a jobb hátsó lábától a bal első felé ferdén jár. Ilyenkor a lovas azt érzi egyenes vonalon való mozgás során, hogy a ló erősen támaszkodik a bal száron miközben a jobb szárát nem fogadja el. Ezt bal állítással és hajlításban végzett gyakorlatokkal lehet javítani, melynek hatására a jobb száron megtámaszkodik és hátsó lábait az első nyomába teszi. Természetesen a balra kitérő lovak esetén is alkalmazható ez a módszer, csak az ellentétes irányban. A ló ferdesége tehát akkor tekinthető kijavítottnak, ha mindkét kézen egyformán hajlítható és hátsó lábaival, akár egyenes, akár ívelt vonalon való haladás során, mindig az első lábak nyomára lép. Ez feltétele az összeszedettségnek és a további idomítómunka sikerességének. (Müseler, 2000., Schramm & Radnai, 2005.)

A következőkben a nyers, illetve az elrontott ló segítségekre állításáról lesz szó. A célok és az út nagyrésze egyforma, de mégis szükségszerű külön tárgyalni a két esetet.

A nyers ló segítségekre állítása akkor kezdhető meg, ha a lovas súlya alatt bátran és nyugodtan halad a vezető ló mellett. A munka akkor kezdődik, amikor a ló ellustul, haladását hajtással ösztönözni kell. Az előrehajtó segítségeket egy pálca segítségével kezdjük megértetni. Fontos, hogy a pálcával óvatosan bánjunk, hogy a fiatal ló ne hagy megijedjen tőle. A lovas lábszáraival egyre intenzívebben felveszi a kapcsolatot a ló oldalával, melyek, ha mozdulatlanok maradnak, a ló nyugodtan tűri. A csizma előrehajtó segítségét úgy tudjuk megértetni a lóval, ha a lábszár nyomásával egyidőben gyenge pálcaütéseket is alkalmazunk. Ezután azt kell elérnünk, hogy a ló abban a tempóban haladjon, ahogy lovasa kéri. Ez mindig egy kicsivel gyorsabb, mint amit a ló szeretne. Tehát, ha a ló kezd lassulni, a lovasnak egyre határozottabban kell előrefelé hajtania, ezzel meghatározza a tempót és az irányítást is megszerzi. Ez jelenti a segítségekre állítás

kezdését. Fontos azonban, hogy ilyenkor a lovas ne akarja kezével tartásba hozni a lovat, mert könnyen megzavarhatja vele. Zavaró tényező nélkül a ló egy idő után magától leengedi fejét és nyakát és támaszkodást keres a zablán. Kerülni kell a tempó túl korai és hirtelen változtatását, illetve a követelmények növelését. Abban az esetben, ha a léptek nyugodtak és egyenletesek tudnak maradni, növelhetőek az elvárások, de fontos, hogy ennek következtében se vesszen el a nyugodt lendület. Rövid időn belül engedelmeskedik a ló az előrehajtó csizmának. A zablán való támaszkodás és annak rágása a hátsó lábakból eredő tolóerő hatására alakul ki. Fontos, hogy a ló önállóan keresse meg a zablát, a lovas ne feszítse a szarát, engedje, hogy a ló magától találja meg. Ennek elmaradása esetén előfordulhat, hogy a ló kiköpi a zablát, amelyet az erőteljesebb pálcahasználat és előrehajtás segítségével előzhet meg. A derék és a testsúlyáthelyezéssel történő segítség kialakításánál fontos, hogy a lovas nyugodtan és simulékonyan üljön a nyeregben. Az egyre jobban érvényesülő segítségek a lovas derekával és csizmájával a lovat magától a tétlen kézhez fogják hajtani. Ez pedig megalapozza a szárra állítást. Ennek kényszerítése hamis eredményre fog vezetni és a ló megtanulja, hogy hogyan tudja magát kivonni lovasa irányítása alól. (Müseler, 2000.)

Az elrontott ló segítségekre állítása igen fontos terület a lovagláson belül, hiszen ezen keresztül lehet aktív, érzéssel és türelemmel lovaglóló lovast nevelni. A folyamat alatt kiderül az is, hogy a lovas helyesen alkalmazza-e a segítségeket vagy nem. A nem megfelelő segítség alkalmazásával könnyen el lehet rontani egy már belovagolt lovat. Azok a lovasok, akik nem tudták megtapasztalni, hogy milyen egy szár mögött menő lovon lovagolni, nagyon nehezen fogják tudni lovaikat helyesen a segítségeken tartani. Nem fogják érezni, hogy lovuk mikor akar kibújni irányításuk alól, így megakadályozni vagy kijavítani sem tudják. Általában ezeknél a lovasoknál mindig ugyanazok a rossz szokások fognak előfordulni. A ló nem gonoszságból akar kibújni lovasa irányítása alól, hanem mert fél, vagy fájdalmai vannak, esetleg mert a lovas nem tudja akaratát megértetni a lóval. A szár ellen menés oka leggyakrabban a túl kemény kéz, amelyet a derék megfeszítésével, ellenüléssel, fokozott hozzáhajtással, esetenként sarkantyú alkalmazásával lehet javítani. Abban az esetben, ha a ló megszokta, hogy fejét a szár tartja, korrigálni kis pálcaütésekkel lehet a heveder mögött. Amikor a ló újra rá akar feküdni a zablára, rögtön meg kell ismételni, a megfelelő pillanatban kell büntetni és csak egy ütéssel. Ezt addig kell ismételni, amíg a ló teljesen el nem hagyja rossz szokását. Fontos azonban szem előtt tartani, hogy a leghatasosabb mégis csak a derék és a csizma

utasítása. Gyakori hibák közé tartozik a korábbiakban említett szár ellen menés, szárra támaszkodás, de ide tartozik a ló hátsó lábainak megmerevítése, csizmával szembeni ellenkezés és a mozgás és lendület elvesztése. A ló helyes segítségekre állításával ezek a problémák rögtön elmúlnak. Ezek alapja megegyezik, a ló a segítségek alól akar kibújni, ami a lovas hibájára enged következtetni. Fontos, hogy a lovas mindent megtegyen annak érdekében, hogy lovát minél hamarabb engedelmessé tegye a segítségekre, ezzel elkerülve a váratlan, még nagyobb nehézségeket. Rossz szokás még ezek mellett a bokkolás, ágaskodás, elrohanás, falhoz szorítás és a csökönység. A rossz szokások korrigálásához használt kiegészítő eszköz lehet a futószár, segédzár vagy a talajrudak. Minden rossz szokás megszüntetésének célja megegyezik, ezért az oda vezető út is nagyon hasonló. Először az előrehajtó segítségeket kell megértenie, majd befelé állítását kell elérnünk. Miután ez megvalósult, a nyakának előre-lefelé nyújtását kell kialakítani, ezután a zabra megkeresése következik. Ha sikeresen felvette a szarat, félfelvelekkel kell folytatnunk a gyakorlást. (Müseler, 2000., Schramm & Radnai, 2005.)

Az idomítás harmadik, és egyben utolsó szakasza az összeszedés és feligazítás. Ez természetesen csak azután következhet, miután a ló tökéletesen áll a segítségeken, engedelmeskedik lovasa akaratának. Az idomítás legfőbb célja a teljesítőképeség és fordulékonyság növelése, illetve az engedelmességre nevelés. Akkor tudjuk biztosan, hogy a lovas jó munkát végzett, ha a lendület és az engedelmesség fokozatosan javulnak. A lovak esetében a hátsó felük képes a legnagyobb erő kifejtésére, ezért a követelmények növelésével, a fordulékonyság javításával el kell érni a ló hátulja feletti uralmat. Az ugró-, galopp- és kocsiló esetében a súly az elülső lábakra nehezdednek, míg a díjlovak esetében ez a hátsó lábakra jellemző. Azonban a ló súlypontja a fej és a nyak nagy súlya miatt közelebb esik az elülső lábakhoz, ezért a díjlovakat arra kell ösztönözni, hogy súlypont alá lépjenek. Ezt nevezzük összeszedésnek, oldaljárásokkal, illetve közvetve minden egyes feladattal érhető el. Az összeszedés alapja a ló hajlítása, amelyet comb- és szársegítséggel érhetünk el. Megteremti és biztosítja a ló helyes testtartását, valamint a lovas súlyának a négy lábra való egyenletes eloszlását. Ennek hatására a ló hátulja fokozatosan süllyed le és sokkal energikusabban lép a súlypontja alá, amely figyelmességét javítja és szebb, büszkébb megjelenést kölcsönöz neki. A feligazodás lényege, hogy a hátsó lábakra került teher következtében az elülső lábak tehermentessé váltak, ezáltal könnyen emelkedhetnek, a hátsó lábak pedig magasabban és rövidebbeket lépnek. Ennek kialakításához szükséges a kéz segítése, hiszen előrehajtás közben a fej és nyak

megemelésével igyekeznek a hátsó lábak felé tolni a ló súlypontját. A segítségekre állított lovat félfelvelekkel jobban össze tudjuk szedni, ekkor kialakul a nyakon és tarkón egy erősebb íveltség, ezt nevezzük tarkóban hajlításnak. Az összeszedés és feligazítás kialakítása akár több évet is igénybe vehet, ez attól függ, hogy milyen mértékig szeretnénk az idomítást fejleszteni. Fontos, hogy először a hátsó lábak erősítésével, tornáztatásával kezdjük, így elkerülhetőek a sérülések. Az összeszedett lóra jellemző, hogy sokkal engedelmesebben, energikusabban és teljes nyugalomban hajtja végre lovása láthatatlan kéréseit. (Endrődy, 1998., Ernst, 2016.)

3. Anyag és módszer

A bevezetésben tárgyalt hipotézisemet, miszerint a természetes lókiképzési módszerek mellett, hogy kíméletesebbek, sokkal hatékonyabbak és időtakarékosabbak, mint a hagyományos kiképzési módszerek, egy általam összeállított online kérdőív segítségével szeretném alátámasztani.

A kérdőív által vizsgálni fogom, hogy van-e valamilyen összefüggés a kiképzési módszerek alkalmazása és a lakóhely típusa között. Az általam várt válaszok szerint a természetes lókiképzési módszerek alkalmazása elterjedtebb azok körében, akik városi környezetben élnek. Ennek oka, hogy véleményem szerint a falvakban, vagy annál kisebb településen élő emberek előnyben részesítik a szüleiktől, nagyszüleiktől megtanult módszereket, mint a később kialakult, modernebb módszereket.

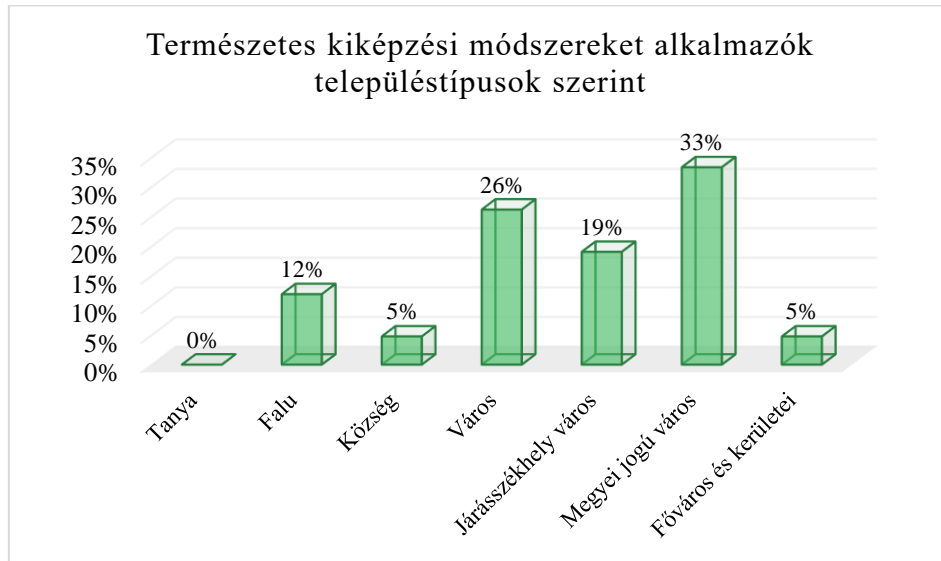
A kérdések között van, amely a korosztályra vonatkozik. Ebben az esetben azt szeretném vizsgálni, hogy milyen összefüggés van a korosztály és az alkalmazott kiképzési módszer között. Arra számítok a válaszadás előtt, hogy a fiatalabb korosztály körében népszerűbbek a természetes kiképzési módszerek, míg az idősebb korosztály esetében inkább a hagyományos kiképzési módszerek dominálnak. Az alapján várom ezt az eredményt, hogy véleményem szerint a fiatalabb korosztály könnyebben és szívesebben néz utána az újabb nézeteknek, mint az idősebb korosztály tagjai.

A kérdőív további kérdései a lovak kiképzésével kapcsolatos. A kérdőív során a kiképzők által kiválasztott egy lóra vonatkoznak a válaszok. Az értékelésnél külön kezelem a nyers, illetve az elrontott, vagy valamilyen rossz szokással rendelkező ló esetében beérkezett válaszokat, hiszen véleményem szerint kevesebb időt vesz igénybe egy nyers ló helyes kiképzését elvégezni, mint egy lovat megszabadítani rossz szokásától, majd a helyes útra vezetni. A válaszadóknak meg kellett jelölniük, hogy milyen feladatnál alkalmazták a korábban megjelölt kiképzési módszert, majd az idő tekintetében két részre osztottam a válaszadást. Az egyik kérdés arra vonatkozott, hogy mennyi időre volt szükség ahhoz, hogy a kiképző megértesse a lóval a feladatot, a másik kérdésben pedig arra vártam a választ, hogy mennyi idő volt szükséges a feladat tökéletes elvégzéséhez. Ezekre a kérdésekre beérkezett válaszokat használok fel ahhoz, hogy bizonyítani tudjam, hogy a természetes kiképzési módszerek mellett, hogy kíméletesebbek, sokkal időtakarékosabbak és hatékonyabbak is a hagyományos kiképzési módszerekkel szemben.

A további két kérdés pedig arra vonatkozik, hogy a kiképző mi alapján választotta ki a számára legmegfelelőbb kiképzési módszert, illetve, hogy a hagyományos vagy a természetes kiképzési módszereket tartja hatékonyabbnak.

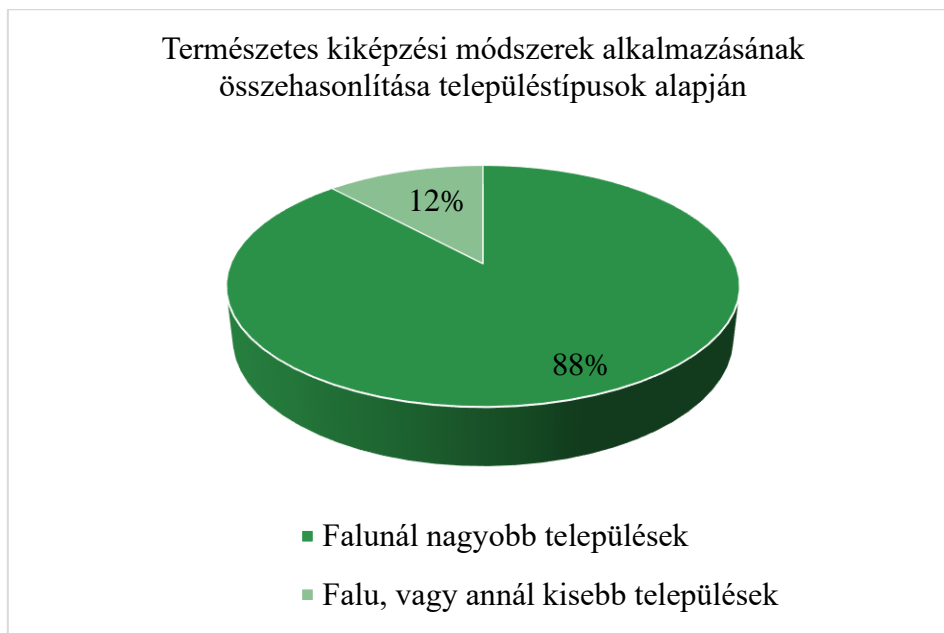
4. Eredmények és értékelésük

A lakóhely és a kiképzési módszer alkalmazása közötti összefüggésről alkotott feltevésemet, miszerint a faluban, vagy annál kisebb településen élők körében népszerűbbek a hagyományos kiképzési módszerek, míg a falunál nagyobb településen élők esetében inkább dominálnak a természetes kiképzési módszerek, az 1-4. ábra támasztja alá. Egyértelműen látszik a kérdőívet kitöltők esetében ez a megoszlás.

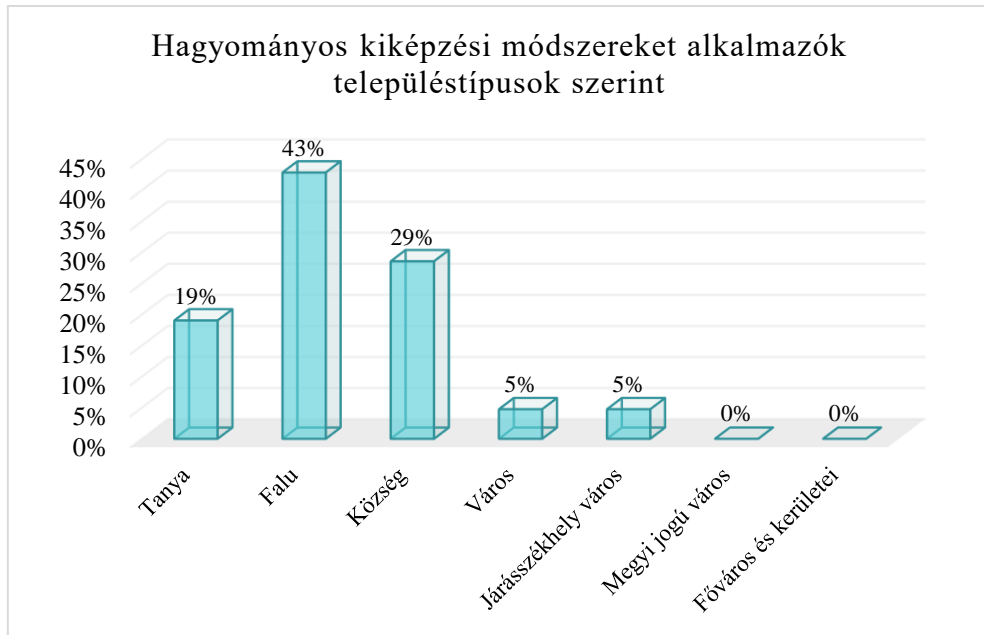
1. ábra: A természetes kiképzési módszereket alkalmazók településtípusok szerinti megoszlása

Forrás: Saját szerkesztés a kérdőív kitöltéséből származó adatok alapján

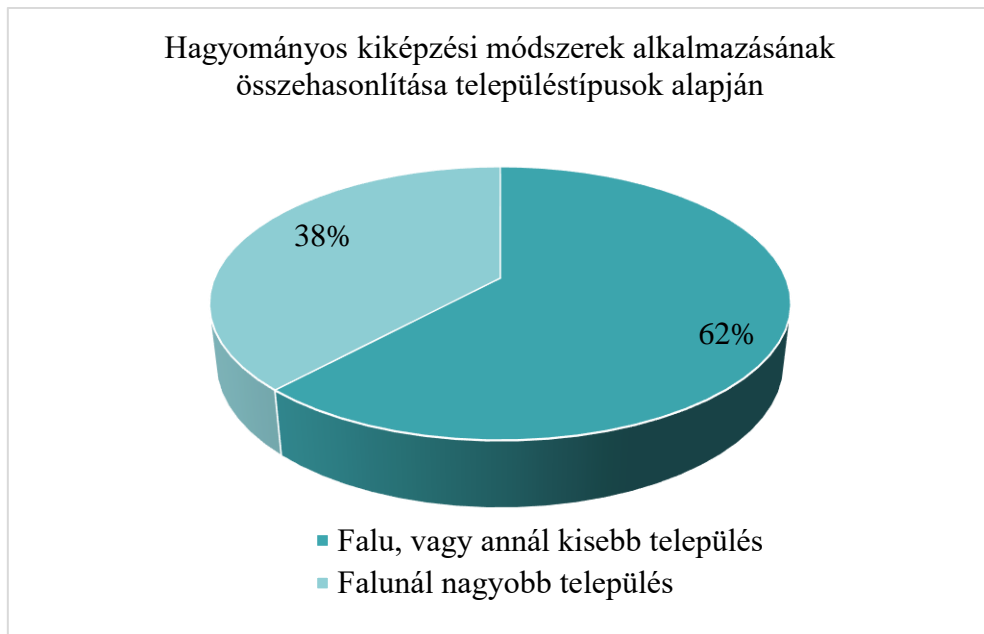
2. ábra: A természetes kiképzési módszerek alkalmazásának összetétele a településnagyságok szerint

Forrás: Saját szerkesztés a kérdőív kitöltéséből származó adatok alapján

3. ábra: A hagyományos kiképzési módszereket alkalmazók településtípusok szerinti megoszlása

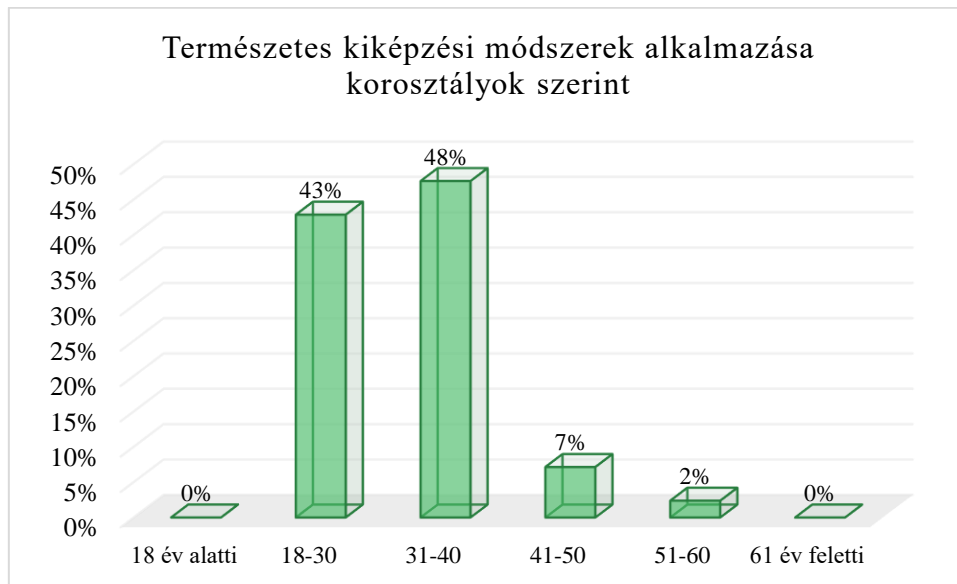
Forrás: Saját szerkesztés a kérdőív kitöltéséből származó adatok alapján

4. ábra: A hagyományos kiképzési módszerek alkalmazásának összetétele a település nagyságok szerint

Forrás: Saját szerkesztés a kérdőív kitöltéséből származó adatok alapján

Az 5-8. ábra szemlélteti a kiképzési módszerek alkalmazásának korosztályok szerinti megoszlását. Alátámasztja azt a feltevésemet, amely szerint a fiatalabb korosztályok körében népszerűbbek a természetes kiképzési módszerek, míg az idősebb korosztályok tagjai inkább a hagyományos kiképzési módszereket részesítik előnyben.

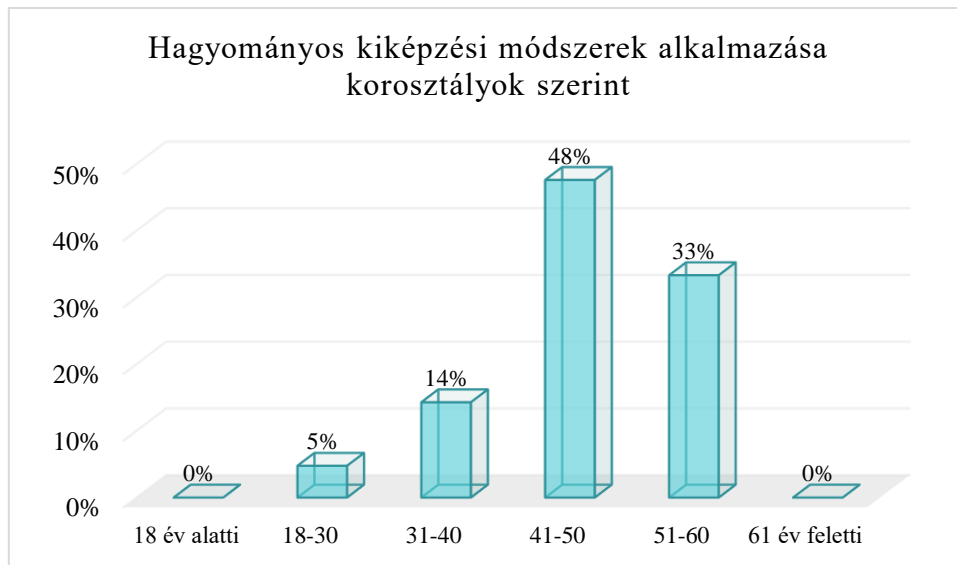
5. ábra: A természetes kiképzési módszereket alkalmazók korosztályok szerinti megoszlása

Forrás: Saját szerkesztés a kérdőív kitöltéséből származó adatok alapján

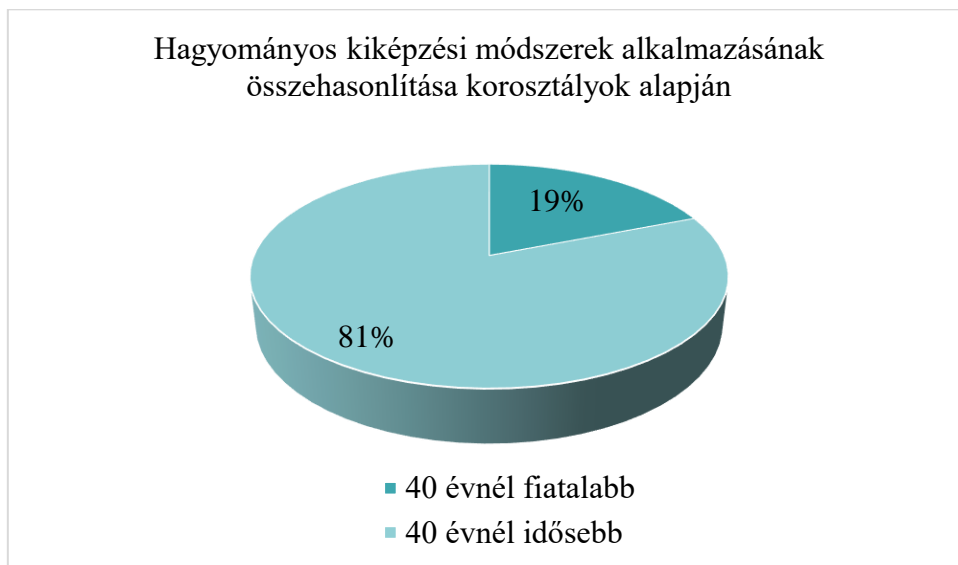
6. ábra: A természetes kiképzési módszerek alkalmazásának összevetése a korosztályok alapján

Forrás: Saját szerkesztés a kérdőív kitöltéséből származó adatok alapján

7. ábra: A hagyományos kiképzési módszereket alkalmazók megoszlása korosztályok szerint

Forrás: Saját szerkesztés a kérdőív kitöltéséből származó adatok alapján

8. ábra: A hagyományos kiképzési módszerek alkalmazásának összevetése a korosztályok alapján

Forrás: Saját szerkesztés a kérdőív kitöltéséből származó adatok alapján

Az 1-2. táblázatok segítségével szeretném alátámasztani a feltevésemet, amely szerint a természetes kiképzési módszerek kevesebb idő alatt érik el a kívánt eredményt. A két táblázatban külön kezeltem a nyers, illetve az elrontott, vagy valamilyen rossz szokással rendelkező ló esetében beérkezett válaszokat. A két táblázat adatai alapján állítható, hogy akár nyers ló, akár elrontott ló esetében a természetes kiképzési módszerek

hatékonyabbnak bizonyultak, mint a hagyományos kiképzési módszerek. Ha a feladat megértéséhez szükséges időt összeadjuk a feladat tökéletes teljesítéséig szükséges idővel a természetes módszerek esetében, kisebb számot kell kapnunk, mint a hagyományos módszereknél.

Az 1-2. táblázatok alapján azonban összehasonlítható, hogy ugyanaz a kiképzési módszer a nyers, illetve az elrontott ló esetében mennyi időt vesz igénybe. Az az állításom, amely szerint a nyers ló kiképzése kevesebb időt vesz igénybe, mint a rossz szokással rendelkező ló helyes irányba terelése, az adatok alapján megdől, hiszen sem a természetes, sem a hagyományos kiképzési módok esetében nincs egyértelmű különbség.

Természetes kiképzési módszerek				Hagyományos kiképzési módszerek			
Nyers ló esetében							
Feladat	Idő	Megértetéshez szükséges idő	Tökéletes teljesítéshez szükséges idő	Feladat	Idő	Megértetéshez szükséges idő	Tökéletes teljesítéshez szükséges idő
Nyergelés	1 óránál kevesebb	83%	67%	Nyergelés	1 óránál kevesebb		
	Órákban mérhető	17%	33%		Órákban mérhető	50%	50%
	Napokban mérhető				Napokban mérhető	50%	50%
	Hetekben mérhető				Hetekben mérhető		
Kötőfék/kantár felhelyezése	1 óránál kevesebb	100%	100%	Kötőfék/kantár felhelyezése	1 óránál kevesebb		
	Órákban mérhető				Órákban mérhető	100%	
	Napokban mérhető				Napokban mérhető		100%
	Hetekben mérhető				Hetekben mérhető		
Lovas elfogadása	1 óránál kevesebb	60%	80%	Lovas elfogadása	1 óránál kevesebb	100%	
	Órákban mérhető	40%	0%		Órákban mérhető		
	Napokban mérhető	0%	20%		Napokban mérhető		100%
	Hetekben mérhető				Hetekben mérhető		
Lószállítóba beszállás/kiszállás	1 óránál kevesebb	50%	50%	Lószállítóba beszállás/kiszállás	1 óránál kevesebb		
	Órákban mérhető	50%	50%		Órákban mérhető	100%	
	Napokban mérhető				Napokban mérhető		100%
	Hetekben mérhető				Hetekben mérhető		
Díjugratás egyes elemei	1 óránál kevesebb	50%	50%	Díjugratás egyes elemei	1 óránál kevesebb		
	Órákban mérhető	50%	25%		Órákban mérhető	100%	
	Napokban mérhető		25%		Napokban mérhető		50%
	Hetekben mérhető				Hetekben mérhető		50%
Díjlovaglás egyes elemei	1 óránál kevesebb	67%		Díjlovaglás egyes elemei	1 óránál kevesebb		
	Órákban mérhető	33%	67%		Órákban mérhető	100%	
	Napokban mérhető		33%		Napokban mérhető		100%
	Hetekben mérhető				Hetekben mérhető		

1. táblázat: A természetes és hagyományos kiképzési módszerek összehasonlítása nyers ló esetében.

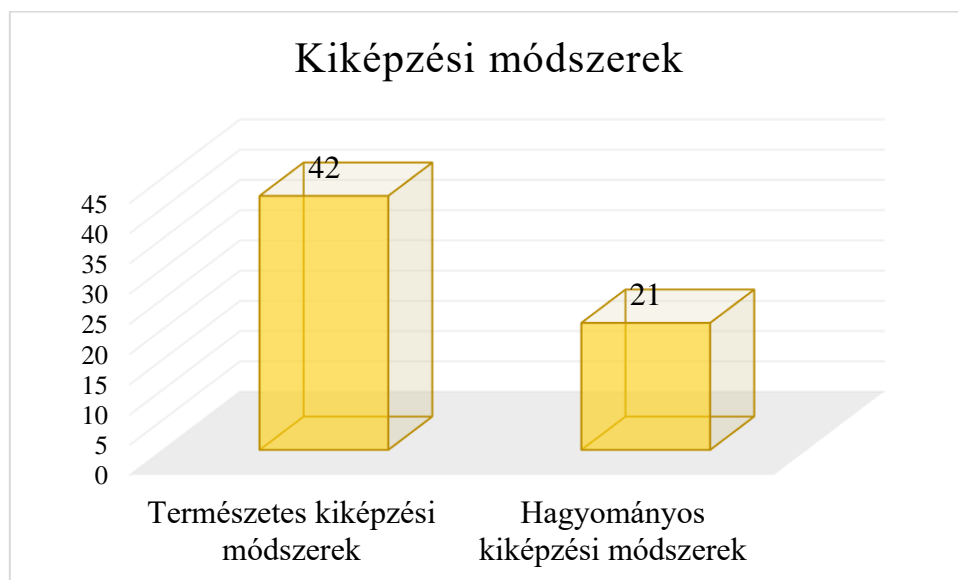
Forrás: Saját szerkesztés a kérdőív kitöltéséből származó válaszok alapján

Természetes kiképzési módszerek				Hagyományos kiképzési módszerek			
Elrontott/rossz szokással rendelkező ló esetében							
Feladat	Idő	Megértetéshez szükséges idő	Tökéletes teljesítéshez szükséges idő	Feladat	Idő	Megértetéshez szükséges idő	Tökéletes teljesítéshez szükséges idő
Nyergelés	1 óránál kevesebb Órákban mérhető Napokban mérhető Hetekben mérhető	67% 33%	67% 33%	Nyergelés	1 óránál kevesebb Órákban mérhető Napokban mérhető Hetekben mérhető	100%	100%
Kötőfék/kantár felhelyezése	1 óránál kevesebb Órákban mérhető Napokban mérhető Hetekben mérhető	100%	67% 33%	Kötőfék/kantár felhelyezése	1 óránál kevesebb Órákban mérhető Napokban mérhető Hetekben mérhető	100%	100%
Lovas elfogadása	1 óránál kevesebb Órákban mérhető Napokban mérhető Hetekben mérhető	60% 40%	80% 20%	Lovas elfogadása	1 óránál kevesebb Órákban mérhető Napokban mérhető Hetekben mérhető	80% 20%	80% 20%
Lószállítóba beszállás/kiszállás	1 óránál kevesebb Órákban mérhető Napokban mérhető Hetekben mérhető	100%	100%	Lószállítóba beszállás/kiszállás	1 óránál kevesebb Órákban mérhető Napokban mérhető Hetekben mérhető	67% 33%	100%
Díjugratás egyes elemei	1 óránál kevesebb Órákban mérhető Napokban mérhető Hetekben mérhető	100%	100%	Díjugratás egyes elemei	1 óránál kevesebb Órákban mérhető Napokban mérhető Hetekben mérhető	100%	100%
Díjlovaglás egyes elemei	1 óránál kevesebb Órákban mérhető Napokban mérhető Hetekben mérhető	100%	100%	Díjlovaglás egyes elemei	1 óránál kevesebb Órákban mérhető Napokban mérhető Hetekben mérhető	100%	100%

2. táblázat: A természetes és hagyományos kiképzési módszerek összehasonlítása elrontott/rossz szokással rendelkező ló esetében.

Forrás: Saját szerkesztés a kérdőív kitöltéséből származó válaszok alapján

A 9. ábra azt szemlélteti, hogy a kérdőívre beérkezett 63 válasz alapján hogyan oszlik meg a természetes és a hagyományos kiképzési módszerek alkalmazása.

9. ábra: A természetes és a hagyományos kiképzési módszereket alkalmazók megoszlása a válaszadók között

Forrás: Saját szerkesztés a kérdőív során beérkezett válaszok alapján.

5. Következtetések és javaslatok

Következtetések

1. A természetes kiképzési módszerek hatékonyabbnak bizonyulnak a hagyományos kiképzési módszerekkel szemben a szükséges idő szempontjából.
2. A megfelelő kiképzési módszer megválasztása esetében nem tapasztalható számottevő különbség az idő tekintetében nyers vagy rossz szokással rendelkező ló képzése között.
3. A falvakban, vagy annál kisebb településeken élők körében népszerűbbek a hagyományos kiképzési módszerek, míg a nagyobb településeken élők esetében a természetes kiképzési módszerek dominálnak.
4. A fiatalabb korosztály tagjai előnyben részesítik a természetes kiképzési módszerek a hagyományos kiképzési módszerekkel szemben, azonban az idősebb korosztály tagjai esetében ennek az ellenkezője figyelhető meg.

Javaslatok

1. Az adatok és a szakirodalmi források összevetése alapján véleményem szerint a Monty Robert-féle módszer és a Pat Parelli-féle módszer együttes alkalmazása még inkább megkönnyítené a lókiképzés folyamatát.

6. Összefoglalás

Dolgozatomat a ménes felépítésének és a lovak egymás közti kommunikációjának bemutatásával kezdem. Ezután kifejtem a természetes kiképzési módszereket, azon belül a Monty Robert-féle módszer és a Pat Parelli-féle módszer fő részleteit. A továbbiakban a hagyományos kiképzési módszerek lényegi részeit ismertetem.

Szakedolgozatom célja, hogy a természetes és a hagyományos kiképzési módszereket összehasonlítsam a kitűzött cél eléréséhez szüksége idő alapján. A feltevésem alátámasztásához egy kérdőívet állítottam össze, amelynek kitöltéséhez lóképzők segítségét kértem. A beérkezett válaszok bizonyítják feltevésemet, amelyet táblázatok segítségével szemléltetek.

Az adatok alapján megfogalmazhatók olyan állítások is, melyek nem részei az alapfelvetésnek, azonban a téma szempontjából lényeges lehet. Ilyen például, hogy a kisebb településeken élők körében népszerűbbek a hagyományos kiképzési módszerek, míg a nagyobb településeken élők esetében a természetes kiképzési módszerek dominálnak. Hasonló összefüggés figyelhető meg a korosztályok és a kiképzési módszerek között is, a fiatalabb korosztály tagjai előnyben részesítik a természetes kiképzési módszereket, az idősebb korosztály pedig inkább a hagyományos kiképzési módszereket alkalmazza.

7. Irodalomjegyzék

1. Bird, J. (2010). A természetes lótartás: Miként nevelhetünk egészséges, optimális teljesítményre képes állatot? GABO Kiadó, Budapest 14-31. o.
2. Busch, C. L., & Zsófia, H. (2009). Ló és lovas összhangja: A segítségék. Mezőgazda Kiadó, Budapest 8-19. o.
3. Dorrance, T. (1994). Ture Unity: Willing communication between horse and human. World Dancer Press CA, 151. o.
4. Düe, M., & Miesner, K., & Miesner, S., & Plewa, M., & Putz, M., & Veltjens-Otto-Erley, C. (2005). A jól képzett ló. Mezőgazda Kiadó, Budapest 115-135. o.
5. Endrődy, Á. (1998). A militaryló kiképzése. Mezőgazda Kiadó, Budapest 78-81., 89-90., 171-172. o.
6. Ernst, J. (2016). Lovaglótanárok a lovaglásról. Szaktudás Kiadó Ház, Budapest 128-133. o.
7. Flandorffer, T., & Hajas, J. (1978). Ló és lovaglás. Mezőgazdasági Kiadó, Budapest 105-106. o.
8. Hatvani, Z. (2014). Természetes lókiképzés alkalmazásának hatása problémás lovakra 10. o.
9. Hempfling, K.F. (2001). Dancing with Horses, The Art of Body Language, Trafalgar Square Books, 205 o.
10. Higgins, G. (2014). A ló mozgásának biomechanikája. Mezőgazda Kiadó, Budapest 54. o.
11. <https://www.horseillustrated.com/horse-training-parelli-seven-games>
12. Imre, B., & Walter, H. (2013). Lótenyésztés, lótartás, lóhasználat. Mezőgazda Kiadó Budapest 78-93. o.
13. Klimke, R., & Radnai, I. (2005). A fiatal hátsló alapkiképzése. Mezőgazda Kiadó, Budapest 26-31. o.
14. McBane, S., & Harald, G. (2011). A lovak testbeszéde. Totem Plusz Könyvkiadó, Budapest 20-52., 70-98., 150-172., 186-196. o.
15. Molnár, J. (2007). Fogatlovak kiképzése, idomítása. Mezőgazda Kiadó, Budapest 27-30. o.

16. Müseler, W. (2000). A lovasoktatás kézikönyve. Mezőgazda Kiadó, Budapest 49-66., 78-86. o.
17. Novotni, P. (2011). A ló viselkedése: Lovak nyelvén. Mezőgazda Kiadó, Budapest 25-72. o.
18. Parelli, P. (2003). Natural Horsemanship. Colorado Springs, Western Horseman. Inc., 3-153. o.
19. Peace, M., & Bayley, L. (2003). A lovak nyelvén. JLX Kiadó, Budapest 6-31. o.
20. Roberts, M. (2014). Az igazi suttogó. Bia-Horse Kft., Budapest 351-360. o.
21. Roberts, M. (2002). From my hands to yours: Lessons from a Lifetime of Training Championship Horses, Monty and Pat Roberts Inc., 110-114 o.
22. Schramm, U., & Radnai, I. (2005). Az elrontott ló utóidomítása. Mezőgazda Kiadó, Budapest 49-52., 57-60., 65-66., 74-76. o.
23. Walker, E. (2014). A ló: Erő, Szenvedély, Szépség, Tökély. Móra Könyvkiadó, Budapest 184-219. o.

8. Ábrák és táblázatok jegyzéke

1. ábra: A természetes kiképzési módszereket alkalmazók településtípusok szerinti megoszlása. 27. o.
 2. ábra: A természetes kiképzési módszerek alkalmazásának összevetése a településnagyságok szerint. 27. o.
 3. ábra: A hagyományos kiképzési módszereket alkalmazók településtípusok szerinti megoszlása. 28. o.
 4. ábra: A hagyományos kiképzési módszerek alkalmazásának összevetése a településnagyságok szerint. 28. o.
 5. ábra: A természetes kiképzési módszereket alkalmazók korosztályok szerinti megoszlása. 29. o.
 6. ábra: A természetes kiképzési módszerek alkalmazásának összevetése a korosztályok alapján. 29. o.
 7. ábra: A hagyományos kiképzési módszereket alkalmazók megoszlása korosztályok szerint. 30. o.
 8. ábra: A hagyományos kiképzési módszerek alkalmazásának összevetése a korosztályok alapján. 30.o.
 9. ábra: A természetes és a hagyományos kiképzési módszereket alkalmazók megoszlása a válaszadók között. 32. o.
1. táblázat: A természetes és hagyományos kiképzési módszerek összehasonlítása nyers ló esetében. 31. o.
 2. táblázat: A természetes és hagyományos kiképzési módszerek összehasonlítása elrontott/rossz szokással rendelkező ló esetében. 32. o.

NYILATKOZAT

a szakdolgozat nyilvános hozzáféréséről és eredetiségéről

A hallgató neve: ILLÉS ZSÓFIA
A Hallgató Neptun kódja: AD1931
A dolgozat címe: EMBER ÉS LŐ KAPCSOLATÁNAK VIZSGÁLATA
A megjelenés éve: 2023.
A konzulens intézetének neve: ÁLLATTENYÉSZTÉSI TUDOMÁNYOK INTÉZETE
A konzulens tanszékének a neve: ÁLLATTENYÉSZTÉS - TECHNOLÓGIAI ÉS
ÁLLATJÖLLETI TANSZÉK

Kijelentem, hogy az általam benyújtott szakdolgozat egyéni, eredeti jellegű, saját szellemi alkotásom. Azon részeket, melyeket más szerzők munkájából vettem át, egyértelműen megjelöltem, és az irodalomjegyzékben szerepeltettem.

Ha a fenti nyilatkozattal valótlan állítottam, tudomásul veszem, hogy a záróvizsga-bizottság a záróvizsgából kizár és a záróvizsgát csak új dolgozat készítése után tehetek.

A leadott dolgozat, mely PDF dokumentum, szerkesztését nem, megtekintését és nyomtatását engedélyezem.

Tudomásul veszem, hogy az általam készített dolgozatra, mint szellemi alkotás felhasználására, hasznosítására a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem mindenkori szellemi tulajdon-kezelési szabályzatában megfogalmazottak érvényesek.

Tudomásul veszem, hogy dolgozatom elektronikus változata feltöltésre kerül a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem könyvtári repozitori rendszerébe. Tudomásul veszem, hogy a megvédett és

- nem titkosított dolgozat a védést követően
- titkosításra engedélyezett dolgozat a benyújtásától számított 5 év eltelté után

nyilvánosan elérhető és kereshető lesz az Egyetem könyvtári repozitori rendszerében.

Kelt: 2023. év 11. hó 05. nap

Illés Zsófia

Hallgató aláírása

NYILATKOZAT

Illés Zsófia (hallgató Neptun azonosítója: ADI9JI) konzulenseként nyilatkozom arról, hogy a szakdolgozatot¹ áttekintettem, a hallgatót az irodalmi források korrekt kezelésének követelményeiről, jogi és etikai szabályairól tájékoztattam.

A záródolgozatot/szakdolgozatot/diplomadolgozatot/portfóliót a záróvizsgán történő védésre javaslom / nem javaslom².

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen nem*³

Kelt: 2023 év november hó 06 nap

belső konzulens

¹ A megfelelő dolgozattípus meghagyása mellett a többi típus törlendő.

² A megfelelő aláhúzendó.

³ A megfelelő aláhúzendó.